

de Stovestraat; Jacobus Spilthooren, stokersknecht in de Abeelstraat; Petrus Bruyneel, schoenmaker in de Zakkenbandstraat en Paulus Van Damme, galonwever in de Korte Koestraat.

Meerlingen van meer dan twee kinderen hadden in de 19e eeuw hoe dan ook geen schijn van een kans te overleven. Dat lot was ook de Gentse meisjes beschoren. Joanna bezweek reeds drie uur na de geboorte, de drie andere meisjes overleden drie dagen later op 12 juli 1842.

Waren ze hondervijftig jaar later ter wereld gekomen dan waren hun levenskansen zeer waarschijnlijk groter geweest.

Daniël VAN RYSSEL

JAN VAN DEN EEDEN (Vervolg en slot)

In ons vorig nummer (p. 318) schreven wij dat de gepubliceerde tekst waarschijnlijk een vervolg kende. De reactie kwam onmiddellijk van onze vriend André Verbeke die de volledige artikelenreeks bezit. (Wat bezit hij niet?)

Daaruit blijkt het volgende: er zijn 4 artikels verschenen in "Het Zondagsblad" van respectievelijk 17-24-31 Maart en 7 April 1918.

Wat wij in ons vorig nummer publiceerden zijn de artikels verschenen op 17 en 24 Maart, maar er zit een hiaat in, namelijk, de tekst van de toespraak van Hendrik Conscience is langer dan het deel dat wij publiceerden.

Er volgt nu tot slot het 3e en 4e artikel.

Thans komen wij tot de tweede periode uit Jan Van den Eeden's kunstenaarsleven. Zijne studiereis in Italië en Duitschland had hem meer vertrouwd gemaakt met de gewrochten van vreemde meesters, en hij had zichzelf in de techniek zijner kunst meer en meer gevormd. Alhoewel zeer oorspronkelijk van opvatting en bewerking, onderging Van den Eeden toch den vreemden invloed en volgde hij inzonderheid de Wagneriaansche school. Het spoor daarvan vindt men in meer dan één zijner vervolgens voortgebrachte werken.

Van de liederen, na of tijdens zijn verblijf in de vreemde voortgebracht, kunnen wij noemen: *Mignon*, ballade, vertaald door Fl. Van Duyse, naar den oorspronkelijken tekst van Goethe; de romance *Souvenirs d'enfant*; Vuylsteke's *Lentezang*; de op Duitsche gedichten van Goethe en Lenau getoonzette liederen: *Abschied* en *An meine Guitarre*; *Kleine Bronnen*, van Vuylsteke; *de Toekomst*, *het Lied van de Ton*, *de Vlag der citadel*, *Voor Nederland*, *Vlaanderen*, *onze bruid*.

Een der bijzonderste gewrochten voor orkest en zang, die Van den Eeden in dien tijd schiep, is stellig het oratorio *Brutus*.

Wij herinneren ons nog persoonlijk de uitvoering van het eerste deel van dit werk te hebben bijgewoond in 1874.

Wij zeggen: eerste deel, omdat enkel dit deel uitgevoerd werd; of het in lateren tijd tot eene auditie van meerdere deelen kwam, durven wij niet verzeke- ren.

Brutus (eene episode uit de Romeinsche geschiedenis) werd uitgevoerd op een concert, dat enkel werken van Jan Van den Eeden bevatte. Het feest greep plaats in de groote zaal *Spiegelhove* (1).

Dit merkwaardig muziekfeest mocht, na zijne kunstreis terecht, als de “blijde wederkomst” van Jan Van den Eeden gelden.

Het *Volksbelang* van 4 April 1874, gewaagt van dit concert, en zegt nopens *Brutus*:

“Dit stuk, dat door hem (Van den Eeden) in Duitschland op Herder’s gedicht geschreven werd en ter uitvoering in onze stad door den dichter Hiel in het Nederlandsch werd overgebracht, is door den heer Van den Eeden meesterlijk behandeld.

“De componist schildert ons de samenzwering tegen Cesar, die opkomt, zwelt en losbarst. Bij steeds klimmende stemmen en orkest weet de toondichter de toehoorders meer en meer belangstelling in te boezemen.

“De droom van Culpurnia, de vervloeking van Cassius, de scene tusschen Cassius en de overige samenzweerders zijn in treffende tonen vertolkt. Het stuk sluit met een prachtige triomfmarsch, welke Rome de herstelling zijner vrijheid voerspelt.”

Het symphonisch tafereel: *Suite d’orchestre*, dat eveneens ten gehoor werd gebracht, werd op eene prachtige wijze uitgevoerd. Hetzelfde gold voor het fragment der mis *Qui sedes*, voor orkest, koorzang en solo geschreven; de solo werd gezongen door den heer De Keghel, eersten tenor aan den Grooten Schouwburg van Gent.

“De Italiaansche volksmelodie, - duidt het *Volksbelang* in zijn bovengenoemd nummer aan, - op de eerste verzen van Tasso’s “Verlost Jerusalem” werd door den heer Van den Eeden in Italië genoteerd en door hem op gelukkige wijze voor stemmen en orkest geschreven. De harmoniseering stemt met de melodie goed overeen, zonder dezelve te hinderen. Dit schoon en eigenaardig lied herinnert ons de oude Italiaansche school en wel namelijk het verbeterde aria van *Stradella*.”

De liederen: *Lentezang*, *Kleine Bronnen*, *Abschied* en *An meine Guitarre* werden gezongen door mevr. Van Santen-Lepla, en de heeren De Keghel en Wae- yenberge, met begeleiding van den componist. (2)

Het feest eindigde met eene magistrale uitvoering van eene *Triomfmarsch*, die

voor de eerste maal te Berlijn op het programma was gekomen. Bij het wegsterven der laatste klanken, werd de toondichter geestdriftig toegejuicht en werden hem tal van kransen en bloemen geschonken als dank voor het reine kunstgenot en als hulde aan zijn talent. (3)

Zóó sloot dit heerlijk muziekfeest, waarvan wij, - na zoovele jaren - nog de levendige herinnering bewaard hebben.

Tot dezelfde periode van Van den Eeden's loopbaan behooren: de oratoria *Le Jugement dernier* en vooral *Jacoba van Beieren*, dat in de volgende jaren in verscheidene steden des lands; met Vlaamschen of Franschen tekst, werd uitgevoerd. *De Slavenmarsch*, een karakteristiek orkeststuk, dat meer dan eens tijdens de concerten op den Kouter te Gent ten gehoor kwam, kan mede tot hetzelfde tijdstip worden gerekend.

Ook de rijkgekleurde symphonie *De Geuzenstrijd der XVIe eeuw*, die tijdens de feesten ter herinnering der Gentsche Pacificatie, in 1876, in het Casino werd uitgevoerd, en nadien, in 1885, in den Grooten Schouwburg nogmaals de eer eener auditie genoot, mag, in breede lijnen, als het slotwerk dezer periode worden beschouwd.

Tot de laatste periode behoort het volgende:

Vanaf 1878 tot aan zijn overlijden, in 1917, was Jan Van den Eeden bestuurder der muziekschool van Bergen, en gedurende deze lange tijdruimte zagen wij, voor zoo ver wij althans weten, hem niet meer op Vlaamsch kunstgebied werkzaam. Deze vaststelling hebben wij meermalen en met spijt herhaald.

De oorzaak van dit alles lag wellicht niet ten volle aan den toondichter zelf, maar wel aan de stoffelijke omstandigheden des levens, die hem, om den broode, bovengenoemde betrekking te Bergen deden aanvaarden. Maar bij velen staat het vast, dat Jan Van den Eeden, door zijn heengaan uit Gent, door zijn niet meer meeleven in de muzikale beweging zijner geboortestad en het niet meer voortbrengen van Vlaamsche gewrochten, te Gent de vervreemding zijner tijdgenooten en de onbekendheid van het jongere geslacht op zich trok en dat bijgevolg zijne populariteit uit vroegere, schoone dagen, zeer verminderde.

Jan Van den Eeden schreef tijdens zijn verblijf te Bergen twee Fransche tooneelwerken van grooten omvang: *Numance* en *Rena*, beide groot-operas, waarvan vooral het eerste te Brussel en te Antwerpen veel bijval mocht inoogsten.

Bij verder opzoeken troffen wij nog verscheidene werken aan door den Gentschen componist geschreven, waaronder: een *Scherzo symphonie*, - *Judith*, lyrisch tafereel, - *Les Couronnes*, koorzang, - *Sonate- Offertoire* (voor orgel), - *Vier Preludiums* (voor orgel), en eenige klavierstukken.

Bij de inhuldiging van het gedenkteeken, te Antwerpen opgericht ter eere van den componist Albert Grisar, voerde men eene gelegenheidskantate uit, door

Jan Van den Eeden getoondicht. En toevallig vonden wij in het werk: *Nouvelles Chansons et Poésies* van den Waalschen volksdichter Antoine Clesse (4), dat in 1888 verscheen, twee stukken: *Berceuse* en *Toast*, door Jan Van den Eeden getoondicht. De muziek ervan bevindt zich in Clesse's boek.

Jan Van den Eeden overleed te Bergen in de eerste dagen der maand April 1917, en had aldus den ouderdom van 75 jaar bereikt.

Eenige dagen voor zijn afsterven, bestuurde hij nog te Charleroi de uitvoering van zijn oratorium *Jacoba van Beieren*, in den Franschen tekst.

Onder oogpunt van eigen kunst worden zij, die er als voorstanders van doorgaan, veelal het verwijt aangewreven, zich in een engen kring te bewegen, die zich niet verder uitstrekt dan tot aan de grenzen van het Vlaamsche land.

Deze dwaling is, ongelukkiglijk, te veel verspreid en door velen zonder nadenken als gegrond aangenomen: maar de beweringen, welke men aanhaalt, om deze dwaling een schijn van echtheid te geven, blijken ons nochtans licht te weerleggen.

Eene nadere, persoonlijke verklaring zal niet onnoodig zijn; want nu wij juist op deze plaats in dien zin beschouwingen maken, bij het niet verder meegaan in de Vlaamsche muziekkunst door Jan Van den Eeden, zou men licht kunnen denken, dat wij tegenstrevers zijn van kunstwerk, in vreemde taal geschreven, en wij ons tegenover Jan Van den Eeden antipathiek aanstellen of hem zelfs niet meer tot de onzen zouden rekenen.

Niets is minder waar. 't Is eene verkeerde- wij zegden bijna een valsche- voorstelling der feiten, welke men in vele gevallen aanwendt om de voorstanders van eigen taal en kunst als vijanden te doen doorgaan van alles wat niet tot het Vlaamsch domein behoort.

Wanneer wij het betreuren, dat Jan Van den Eeden niet méér Vlaamsche werken voortbracht en nadien onder anderen invloed geraakte, kan zulks geen hoegenaamden grond tot veronderstellen geven, alsof wij daarom Van den Eeden niet als een meester zouden huldigen.

Jan Van den Eeden was een schoon figuur in de kunst; en was of bleef hij op Vlaamsch kunstgebied niet wat men van hem in vroegere jaren zoo vurig had gewenscht en gehoopt, dan toch mogen wij zonder aarzelen zeggen, dat zijn naam in de Kunstwereld in aanzien stond om de puike gewrochten, welke hij schiep.

In onze kunstopvatting bestaat geene engheid van denken of bekrompen nationalisme. Het Vlaamsch kunstprinciep, dat wij aankleven, omdat het zoo dicht bij de geestesontwikkeling van ons volk staat, hindert ons volstrekt niet onze blikken verder te richten om met de noodige waardeering te bestatigen, wat over de grenzen van ons land op kunstgebied wordt voortgebracht, of om bijvoorbeeld, de opvoering van vreemde operas bij te wonen en ze toe te juichen, waar het verdiend is.

Vereeren wij onze kunst en onze kunstenaars, wij weigeren daarom onze belangstelling niet aan de gewrochten van buitenlandsche meesters. Maar, wanneer er onder de zon plaats is voor uitheemsche kunst, dan schijnt het ons maar billijk, dat ook de degelijke Vlaamsche kunst hare rechtmatige plaats bekomt, en ze de weldoende warmte van de zon geniet.

Wat eischen de verstandige voorstanders van eigen kunst immers meer? Hoegenaamd niets! 't Is een recht dat tot de eigendomlijkheid van het volk behoort, een middel tot het verhoogen van het kunstgevoel der massa en het opwekken harer belangstelling in eigen schoon.

Wie eert een kind het meest, zijne moeder of eene vreemde? Zijne moeder! Zóó handelen wij op kunstgebied ook: eerst onze eigen kunst, daarna de vreemde.

Wij willen op dit terrein den rechten weg opgaan, maar wij willen ook geen Chineeschen muur rondom ons bouwen, die ons afscheidt van de geestesvoortbrengselen van andere natiën. Integendeel, want wie de kunst waarlijk lief heeft, ziet niet wie ze voortbracht, landgenoot of vreemdeling, en daarom hebben wij, naast onze sympathie voor eigen kunst, ook een open oog en hart voor de gewrochten van vreemde kunstenaars.

Dit is en blijft ons innig gevoelen.

"Weest u zelve!" heeft men eens de strijders voor het bevorderen der kunstontwikkeling en de veredeling van het schoonheidsgevoel bij ons volk toegevoepen. Wij antwoorden daarop met enkele woorden: "Wij willen op kunstgebied ons zelve blijven!"

Is Jan Van den Eeden nu eenmaal van deze richting afgeweken en er zelfs in zijnen langen levensloop niet meer terug ingetreden, dit vermindert in niets de waarde zijns talents. De werken, welke hij op Vlaamschen tekst schreef, -zonder zijne prachtige symphonie: *de Strijd der XVIe eeuw*, -volstaan ruim genoeg om hem, zooals wij reeds zegden, als een schoon figuur in de kunst te beschouwen, en waardig in de rij onzer verdwenen verdienstelijke toondichters te worden geplaatst.

Maar, tot de jongeren roepen wij op onze beurt: "Weest u zelve!"

Misprijst de waarde der taal of de grootheid der kunst van vreemden niet; doch, blijft in de eerste plaats dicht bij uw volk geschaard, waaruit ge zelve geboren zijt! Men kan het voorzeker een kunstenaar -onverschillig op welk gebied of in welke uitdrukking, -niet ten kwade duiden wanneer hij soms zijne inspiratie leent aan onderwerpen vreemd aan eigen leven of verleden, omdat de vrijheid van handelen en denken door niets mag gestremd worden. Doch, wanneer die kunstenaar zijn scheppingskracht weigert tot het uitbeelden van eigen schoonheid en van eigen grootheid, dan is hij af te keuren en op de rechte baan terug te wijzen.

En die rechte baan ligt diep in ons eigen volk, omdat daar de zending van een

kunstenaar is; al leerend, de beelden van ons eigen heden of verleden uit te bijtelen of af te schilderen.

De kunstenaar, die anders handelt, wendt zich van het volk af en blijft tevens machteloos om de kunstkroon van den lande met een enkel parel te verrijken. Dit alles neerschrijvende, staan wij op een democratisch standpunt, omdat ons volk het meest den invloed der kunst noodig heeft. En hoe kan die invloed ten goede worden gebracht en hoe kan men hem weldoende in het hart en den geest der menigte storten, indien men niet de volkstaal gebruikt?

Die vraag stellen, is ze beantwoorden; indien men anders te werk ging, zou men nutteloozen arbeid verrichten, die geen loon medebrengt. Het ware zaaien in dorren, onvruchtbaren grond, waaruit geene planten opgroeien.

Kunstenaar zijn, beteekent zendeling van het goede en het schoone zijn, en wie op dien titel wil aanspraak maken, moet met liefde en overtuiging tot het volk gaan, omdat daar zooveel zaad van het goede en het schoone uit te strooien is!

Deze grootsche zending moet gevolgd en volbracht worden, want zij bevat den hoogstaanden eisch: Medewerken aan de geestelijke verheffing van het volk!

Weest door uw werk u zelven, dan wekt gij bij de menigte belangstelling en geestdrift op voor eigen kunst!

De adel die een kunstenaar in de ziel draagt, vereischt plichten, en een der eerste hiervan is: zich te wijden aan de verhooring van het artistiek gevoel en het begrip van den schoonheidszin bij zijne evenmensen!

Hiermede eindig ik de negende en laatste reeks mijner Kleine Studiën, aan de verdwenen toondichters gewijd, die Gent zag geboren worden of die er lange jaren ingeburgerd waren.

Wellicht zal men mij doen opmerken, dat ik de besproken kunstenaars niet naar zekere gewenschte rangschikking liet volgen. Mijn antwoord hierop is; dat ik deze verschillende bijdragen tot de geschiedenis van het muzikale leven te Gent, maar, om zoo te zeggen, schreef *au courant de la plume*, gelijk men in 't Fransch zegt, of naar gelang ik in het bezit kwam van de noodige inlichtingen, gegevens en documenten, aangaande een of ander te bespreken componist (5).

't Was dus niet opzettelijk of met zeker inzicht, dat ik zóó handelde. Overigens, het lag niet in mijne bedoeling, mijne geringe bevoegdheid op musicologisch gebied één stap te overschrijden; want mij als scheidsrechter aanstellen, om zoo maar naar eigen goeddunken de aangehaalde toondichters volgens talent, muzikale geleerdheid en voortbrengingskracht juist te beoordelen en ze te rangschikken, ging ik volstrekt niet doen. Zoo iets laat ik over aan mannen, die meer stem in het muzikaal... kapittel hebben dan ik.

Mijn doel was enkel, die meesters in de toonkunde bij het volk in herinnering te brengen en, in vluchtige trekken, over hun leven en werken te spreken. Ik hoop echter, door mijnen letterkundigen arbeid, den weetgierigen lezer wel eenig nut en genoegen te hebben verschaft; want het is mijne innige overtuiging geen onnuttig werk te hebben verricht, met het leven van verdwenen kunstenaars te vertellen en hunne geleverde gewrochten kenbaar te maken. Aan het volk zijne kunstenaars leeren kennen en waarden, aanzie ik als eene zeer schoone daad en tevens als een kunstbroederlijke plicht. Aan dien plicht, die mij overigens zeer aangenaam te vervullen was, ben ik steeds getrouw gebleven. Was mij de arbeid soms vrij lastig, toch vind ik de reinste voldoening en het schoonste loon in het besef, de beelden van heengegane toondichters in het hart en den geest van het volk te hebben heropgewekt. In het geheugen van het volk moeten de namen dier meesters der Kunst blijven voortleven, omdat ze voor de kunstontwikkeling en het bevorderen van het schoonheidsgevoel hunner evenmenschen de beste krachten huns talents ten pande stelden!

Emiel CALLANT

NOTEN

(1) De zaal *Spiegelhove* of *Spiegelhof*, zooals men nog in den volksmond hoort, is sinds jaren ten gronde afgebroken en vervangen door eene rij burgerswoningen. Deze zaal bevond zich bij het begin der Nieuwe Wandeling. Het gebouw ontleende zijn naam aan een leengoed, dat in de Middeleeuwen ter plaats stond en 't *goed ten Spiegelhove* heette.

Vandaar, als herinnering, de benaming: *Spiegelhofstraat*, welke men in den omtrek aantreft.

(2) Mevr. Van Santen-Lepla was in dien tijd eene der voornaamste concert-zangeressen, welke men te Gent telde.

Hare medehulp bij gewichtige muzikale uitvoeringen, werd hoog op prijs gesteld. Ook in de concerten der bijzonderste zangmaatschappijen werd zij om haar schoon talent immer warm toegejuicht. - De Kegel was tweemaal aan den Grooten Schouwburg verbonden; de eerste maal als lichten tenor, een paar jaren later trad hij op als "tenor mixte". Wij herinneren ons nog hem alsdan, onder andere, te hebben zien optreden, in *Lucie de Lammermoor*, *Faust*, en *La Favorite*. - Karel Waeyenberge, den populairen zanger, was toen in het volle bezit eener prachtige barytonstem en verwierf overal een welverdienden bijval. Hoevele componisten zijn er niet geweest, die den bijval hunner gewrochten in grooten deele aan de knappe vertolking van Karel Waeyenberge hebben te danken gehad!

(3) Bij de plechtige inhuldiging van den nieuwen Nederlandschen Schouwburg van Antwerpen, den 15 Oogst 1874, werd het oratorium-gedeelte *Brutus*, van Jan Van den Eeden, door de *Melomanen*, van Gent en het orkest der Antwerpsche muziekschool, onder de leiding van Peter Benoit uitgevoerd.

(4) Antoine Clesse was Hollander van geboorte. Hij zag het daglicht te 's Gravenhage, den 30 Mei 1816, en overleed te Bergen, den 9 Maart 1889. Antoine Clesse werd, om zijne talrijke volksgezangen, den Belgischen *Béranger* genoemd.

(5) Bij den aanvang dezer laatste studie haalde ik, terloops, den componist Emile Mathieu aan. Ziehier de werken welke deze op Vlaamschen tekst schreef: *Torquato Tasso's dood*, cantate;

Bij het Beekje, De Leeuwerik, In den Herfst, De eerste Kus, Zomernacht, Middernacht, liederen; *De Hei*, tweezang; *De Avond, Korenlied, Dondertorens, Oogsttijd*, koorgezangen. De cantaten *Freyhir, Le Hoyoux* en *Le Sorbier*, werden in het Vlaamsch vertaald, evenals *Richilde*, lyrisch drama, in vier bedrijven, en *La Bernoise*, comisch zangspel, in één bedrijf.
